

Beweging / Bewegingsontwikkeling / Bewegings Opvoeding / Belang van bewegen bij baby's, peuters, kleuters / Bewegen / Bewegen /....

Prof C. Samaey

De omstandigheden waarin de eerste levensjaren van het kind zich voordoen, zijn zeer belangrijk voor zijn fysieke, mentale, emotionele en sociale ontwikkeling

Componenten van intelligentie en motoriek liggen sterk verweven. Enerzijds zijn er de neurologische en anatomische kenmerken die ons bewegen in de wereld bepalen, anderzijds kan affectieve en cognitieve groei positief beïnvloed worden door aandacht van de omgeving voor spel en psychomotorische stimulatie.

Enerzijds wordt onze maatschappij gekenmerkt door een sterke afname van de lichaamsbeweging in het dagelijkse leven. Er gaat vaak overwegend aandacht naar intellectuele prestaties. Anderzijds zorgen de toenemende vrijetijdsethos, de herontdekking van het lichaam en van de natuur voor een grotere belangstelling voor sportbeoefening. Ook kinderen groeien op in deze maatschappij waar beweging al dan niet wordt verwaarloosd. Ze kunnen bijgevolg een grote verscheidenheid vertonen wat hun bewegingservaringen betreft.

1. Baby's en peuters

Psychomotorische ontwikkeling kan (en moet) gestimuleerd worden vanaf de eerste levensmaanden, Dit schijnt echter niet zo vanzelfsprekend te zijn. Nochtans, ontwikkelingspsychologen hebben aangetoond dat kinderen die weinig bewegingskansen hebben gekregen tijdens de eerste levensjaren, later storingen kunnen vertonen in één of meerdere componenten van het gedrag. Ook vanuit de begeleidingcentra wordt meer en meer verband gelegd tussen de leerproblemen bij het kind van de basisschool en het tekort aan motorische exploratie en bewegingsspel toen hij nog een peuter was.

In de eerste drie levensjaren doet zich een enorm snelle ontwikkeling voor zowel wat bewegen, taal, waarnemen en sociale vaardigheden betreft. De ontwikkeling van het jonge kind steunt op lichaamsgevoelens, de toenemende bewegingsmogelijkheden en de fysieke interactie met anderen. Gedragen en ondersteund worden, aangekleed, gevoed en gewassen worden: dat zijn de eerste lichaamsgevoelens met de buitenwereld. Deze fysieke ervaringen zijn tegelijk de eerste leerervaringen. De baby krijgt info over zichzelf en de buitenwereld. Hij wordt zich bewust van zijn eigen lichaam, eerst door passief de beweging te ondergaan, later door zelf te bewegen. Dit lichaamsbewustzijn helpt het kind vertrouwen en controle te krijgen over zichzelf en de buitenwereld. Belangrijk hierbij is het oogcontact. Dit oogcontact is een middel om een relatie te versterken en om de baby helpen zijn aandacht te vestigen.

Waarnemen is erg nauw verbonden met bewegen. Uit het telkens herhaald waarnemend handelen groeit ervaring. Een te lang verblijf in de baby relax of -box, kan daardoor nadelige gevolgen hebben. Ook de handen en de mond spelen een grote rol in de waarneming. Voldoende en grote verscheidenheid van materiaal aanbieden om te kunnen manipuleren, helpt de baby zich te ontwikkelen.

Dikwijls wordt echter teveel materiaal aangeboden, waardoor de beweging geremd wordt en de aandacht verzwakt. Zo bijv. kan een beginnende loper met nog wankelend evenwicht zich moeilijk tussen veel speelgoed verplaatsen. Een baby met teveel speelgoed rond zich, kan niet meer kiezen en zijn aandacht vestigen.

De loopfunctie is belangrijk om de directe omgeving te verkennen. Het kind loopt van stoel tot stoel, van de ene muur naar de andere en ervaart zo ruimte en tijd. Hij leert de structuur van een omgeving kennen en leert greep te krijgen op zijn omgeving. De ruimtelijke oriëntatie ontwikkelt zich. Deze is een basisvaardigheid voor het leren op school (rekenen, schrijven, lezen,...).

Bij de ontwikkeling van het kind moet men rekening houden met zijn fysiologische rijping. Wanneer deze onvoldoende gevorderd is om een vaardigheid aan te leren, is het zinloos deze vaardigheid te

oefenen. Zo is het bijv zinloos om een 12 maanden oud kind leren trappen te lopen of een bal op te vangen. Extra stimulatie zal de bewegingsontwikkeling amper of niet versnellen. Een slecht beheerste vaardigheid moet niet geoefend worden, wel de vaardigheid die daar in ontwikkeling aan vooraf gaat. Hulp en stimulatie worden gegeven als het kind al op weg is naar de beoogde stap in de ontwikkeling

Alhoewel men bij baby's , kruipers en peuters voornamelijk de grove motoriek stimuleert, moet men ook aandacht hebben voor de fijne motoriek. Een slecht ontwikkelde pincetgreep (oppositie duim en wijsvinger) kan zorgen voor moeilijkheden bij het schrijven of manipuleren van kleine voorwerpen.

Bij de ontwikkeling van de fijne motoriek worden het ontwikkelen van het grijpen en manipuleren en de ontwikkeling van de oog-handcoördinatie beide aangesproken.

Vanaf de geboorte en gedurende de eerste levensmaanden zijn beide handen meestal gesloten. Dit verschijnsel maakt deel uit van de algemene foetale tonus. Wanneer de hand open is, doet de aanraking van de handpalm met een vinger of potlood de grijpreflex ontstaan. Geleidelijk aan wordt dit reflexmatig grijpen vervangen door willekeurig grijpen. Hierdoor kan de baby voorwerpen manipuleren De fijne motoriek wordt meer precies. Het manipuleren van voorwerpen, visueel gevolgd en gestuurd, is van groot belang voor de ontwikkeling van de oog- handcoördinatie.

Bij de oog- handcoördinatie gaat het om de sturing van de handen door de ogen. Bij de geboorte ziet de mens waarschijnlijk nog niet bewust. Omstreeks 3 à 4 maanden kijkt het kind naar de handen en volgt hij een voorwerp over de mediaanlijn. De gezichtsscherpte neemt toe. Dit speelt een belangrijke rol in de oog- handontwikkeling.

Op de leeftijd van één jaar zijn de basale componenten van de handmotoriek ontwikkeld. Maar dan is deze nog niet voltooid. Dit proces neemt nog enkele jaren in beslag en moet nauwkeurig gevolgd worden. Een voldoende aanbod van voorwerpen van verschillende grootte ondersteunt de ontwikkeling van de handmotoriek.

De motorische ontwikkeling van de zuigeling loopt van flexie naar extensie via rug lig, buik lig, zit, tijgeren, kruipen, rechtop staan, stappen klauteren. Tegelijkertijd ontwikkelt zich het reiken en grijpen, .Basisvaardigheden zoals buigen en strekken, rollen om de lengteas, evenwicht en schommelbeweging, sluipen en kruipen, stappen en klauteren , trekken en duwen, werpen en vangen, worden ten volle "geoefend" mits de omgeving voldoende bewegingskansen en stimulatie aanbiedt. Hier wordt de basis gelegd van verdere bewegingsontwikkeling en opvoeding. Het kleine kind leert de beweging aanvoelen, herhaalt ze veelvuldig en past ze aan. Hij selecteert bewegingen. Complexe vaardigheden zoals lopen, sprinten, springen, hinken, balanceren, fietsen, zwemmen zijn verfijningen en / of moeilijkheidsgraden zijn opgebouwd rond de basisvaardigheden.

Hierna volgen enkele theorieën over motorische ontwikkeling die het belang van beweging onderbouwen.

2. Theorieën over motorische ontwikkeling

De meeste mensen ontwikkelen zich in allerlei opzichten van een hulpeloze baby tot een goed functionerende volwassene. Wat betreft de motorische ontwikkeling houdt dit bijvoorbeeld in: van doelloos spartelen in een wieg tot autorijden, waarbij "moeiteloos" de linker- en de rechervoet, de handen, het hoofd en de mond (spreken) verschillende bewegingen uitvoeren. Ondertussen wordt er geluisterd naar muziek en worden de geluiden van de motor en de verkeersborden nauwlettend in de gaten gehouden.

Tussen de bewegingsmogelijkheden van een baby en die van een volwassene ligt een lange ontwikkelingslijn

Wat verstaat men onder motorische ontwikkeling?

"De motorische ontwikkeling bestaat uit veranderingen in motorisch gedrag die de interactie van het (rijpende)organisme en zijn omgeving reflecteert."(Payne,1995); In deze definitie hebben zowel aanleg als omgeving c.q. rijping en interactie plaats.

De motorische ontwikkeling wordt op verschillende wijzen beschreven. Elk van hen met een eigen visie over motorische ontwikkeling uitgaande van rijping, observatie, cognitief, omgeving, biologisch en omgeving/biologisch. Eén onder hen is de **ontwikkelingstheorie van Gesell**.

Twee ontwikkelingswetten:

Coghill heeft in 1929 aangetoond dat bij jonge salamanders de eerste geleide bewegingen verschijnen ter hoogte van het kopje en geleidelijk verder gaan in de richting van de staart. Diezelfde wet vindt men bij kinderen terug. De controle van de hersenen op de spieractiviteit begint bij de beheersing van de hoofd- en halsspieren en gaat geleidelijk verder in de richting van de onderste ledematen:= de cefalo - caudale wet

Een tweede belangrijke wet werd door Gesell ontdekt: de neuro motorische organisatie gaat geleidelijk vooruit vanuit de centrale segmenten tot de periferische segmenten. Dit is het principe van de proximale rijping = de proximo - distale wet. Anders gezegd, de lichaamsdelen, gewrichten en spieren die het dichtst bij het midden van het lichaam liggen, komen eerder onder controle van de hersenen dan deze die verder afgelegen of meer aan de uiteinden van het lichaam gelegen zijn. Bij het grijpen naar iets beweegt de arm in zijn geheel, maar enkel de schouder is eerder onder controle. Geleidelijk aan komt ook de elleboog, hand, vingers onder controle.

De ontwikkelingslijnen van Gesell

Deze Amerikaanse kinderarts en ontwikkelingspsycholoog (1880- 1961) beschreef als eerste een systematiek in de ontwikkeling van het kind. Hij onderscheidde volgende ontwikkelingsvelden:

- adaptatie: toepassing van de motoriek in het dagelijkse leven
- klein motorische ontwikkeling: ontwikkelen van kijken tot grijpen en manipuleren
- groot motorische ontwikkeling: ontwikkeling van hoofdbalans tot lopen
- spraak- en taalontwikkeling: ontwikkeling van communicatieve vaardigheden.

We bespreken de vier ontwikkelingslijnen die Gesell met betrekking tot de motorische ontwikkeling aangaf :

- a) de ontwikkeling van "hoofd naar voet" (evenwicht)
- b) de ontwikkeling van "binnen (romp) naar buiten (ledematen)"
- c) de ontwikkeling van enkelvoudige naar samengestelde bewegingen
- d) de ontwikkeling van totaal bewegen naar lokaal (effectief) bewegen.

a) Ontwikkeling van " kop naar voet"(cefalo- caudale as)

Een kind is in de eerste levensmaanden in staat zijn hoofd rechtop of omhoog te houden(balanceren), daarna gaat het zitten (evenwicht in hoofd en romp), kruipen en staan(evenwicht in voeten)

b) Ontwikkeling van " binnen naar buiten"(proximo- distale as)

Dit is een ontwikkeling vertrekkend vanuit de romp via de gewrichten die het dichtst bij de romp liggen (schouders en heupen) tot naar de meeste extreme gelegen, gewrichten van vingers en teentoppen.

c) Ontwikkeling van enkelvoudige naar samengestelde bewegingen

Kinderen leren eerst enkelvoudige bewegingen en later samengestelde. Voorbeelden hiervan zijn springen (enkelvoudige beweging) en touwtje draaien (enkelvoudige beweging) naar touwtjespringen of van springen met twee benen en rennen naar een aanloop en een afzet met twee benen.

d) Ontwikkeling van totaal bewegen naar lokaal bewegen

Het bewegen van baby's kenmerkt zich door de totaliteit van de beweging. Als een baby tracht iets aan te raken boven zijn wieg, doen de andere arm, de benen en de mimiek mee. Deze totaliteit gaat geleidelijk over in meer effectief bewegen. Slechts het lichaamsdeel(tje) dat nodig is beweegt. Voorbeeld van massaal naar lokaal is het gooien van een bal door een 2 jarige waar het hele lichaam aan meedoet en een 8 jarige die de bal met een precieze arm/hand beweging gooit.

Omgevings gebonden systemen.

Bij de omgevingstheorieën over motorische ontwikkeling houdt men rekening met de context waarin de ontwikkeling gebeurt. Het gedrag wordt beïnvloed door de veranderlijke context waarin het kind leeft; de aandacht gaat hier naar hoe context het persoonlijk ontwikkelen beïnvloedt.

Twee prominente theorieën die inzicht geven in deze ontwikkelingsdeterminant zijn:

1. De "Ecological system theory" van **Bronfenbrenner**
2. Het " Ecological perspective" van **Gibson** (Eleonor en James)

1. Volgens **Bronfenbrenner** kan de ontwikkeling van het individu beïnvloed worden door vijf welbepaalde ecologische systemen: het microsysteem, het mesosysteem, het exosysteem, het macrosysteem en het chronosysteem.

Het *microsysteem* is de plaats waarin het individu leeft; de context omvat familie, peers, school en omgeving.

Het *mesosysteem* omvat de inter-relaties tussen de verschillende elementen van het microsysteem, zo bv de relatie tussen familie en school.

Het *exosysteem* omvat elementen uit een gebied waar het individu geen actieve rol in speelt en er dus geen directe vat op heeft, zo bvb de gemeentelijke speeltuinen (parken) die verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van spel en recreatiemogelijkheden.

Het *macrosysteem* omvat de cultuur in de welke het individu opgroeit.

De laatste contextuele invloed is het *chronosysteem* dat loopt over de gehele levensspanne van het individu en de hele socio - historische context omvat.

2. De theorie van **Gibson** (Eleanor en James) geeft inzicht in een belangrijke vraag bij motorische ontwikkeling: hoe percepieert en ageert een individu op informatie vanuit de omgeving?

Zij oordelen dat kinderen onmiddellijk een passend antwoord aan informatie uit de omgeving geven.

Dit in tegenstelling tot de traditionele opbouwtheorieën. Waarnemen en doen zijn één. Perceptie en motorisch handelen zijn gekoppeld, m. a. w. we kunnen perceptie niet onafhankelijk van beweging bestuderen. De omgeving biedt mogelijkheden tot beweging (stoel, speelgoed) en nodigt het kind uit tot perceptie en ageren (handelen). De notie van mogelijkheden benadrukt de ecologische afstemming tussen individu en de situatie.

Omgeving/ Biologisch model

Het **Newell's (constraints) model** is een goed model van hoe motorisch gedrag observeren en bestuderen vanuit een ecologisch perspectief. De ontwikkelingssystemen van het individu (biologische factors) en de omgeving worden gekoppeld een derde factor met name de "taak" als een deel van de gehele context. De onderliggende notie is dat kwaliteit en kwantiteit van beweging hieruit resulteert. Newell beschrijft deze elementen als "constraints" die motorische ontwikkeling kunnen beïnvloeden.

Onder "constraints" verstaan we de factoren die een stimulerende of belemmerende invloed hebben op het uitoefenen van een beweging..

Geen enkele theorie kan de complexiteit van levenslang motorisch gedrag beschrijven. Elke visie werpt een licht vanuit een eigen invalshoek op de motorische ontwikkeling.

Algemeen kunnen we zeggen dat:

- de neuro- motorische organisatie loopt volgens twee assen: de cephalo-caudale as (van boven naar onder) en de proximo - distale as (van binnen naar buiten)
- de ontwikkeling gebeurt van enkelvoudige naar samengestelde bewegingen (vaardigheden)
- de ontwikkeling gebeurt van totaal bewegen naar lokaal bewegen (bal naar elkaar gooien)
- de ontwikkeling is niet continu maar wel discontinu (met sprongen)
- waarnemen en doen zijn één.
- biologische factoren en omgevingsfactoren zijn bepalend voor de ontwikkeling.

3. Kleuters

Wie de gezonde kleuter observeert, ziet zijn natuurlijke bewegingsdrang en moet wel vaststellen dat het bewegingsspel zijn hoofdbezigheid is. De kleuter speelt op een natuurlijke wijze in op eigen ontwikkelingsbehoeften. In de ontwikkelingspsychologie worden de motorische exploratie en het bewegingsspel van de kleuter als essentieel voor zijn verdere ontwikkeling en leerproces gezien.

Een kind is een totaal iemand en wordt niet in vakjes verdeeld. Samen met de motorische ontwikkeling evolueert het eveneens op dynamisch- affectief , cognitief en sociaal vlak . Deze leeftijdsgroep moet zoveel mogelijk voorzien worden in een aanbod waarin deze verschillende componenten worden aangesproken.

Vb van dynamisch- affectief vlak: -zichzelf en anderen leren kennen en aanvaarden via beweging

Vb van sociaal vlak: samenwerken, elkaar helpen.

Via **bewegingsopvoeding** worden ontwikkelingsdoelen nagestreefd die betrekking hebben op het ontwikkelen van motorische competenties, het ontwikkelen van een gezonde levensstijl en het ontwikkelen van het zelfconcept en sociaal functioneren. Deze totale persoonlijkheidsontwikkeling wordt geïntegreerd aangeboden in bewegingsactiviteiten. Uitgaande van de kind eigen motoriek en via verschillende bewegingssituaties worden motorische vaardigheden zoals klauteren, springen, werpen,... ontwikkeld en op verschillende wijzen gestimuleerd .Volgens het NASPE (2009) zouden kleuters ten minste één uur gestructureerde beweging per dag nodig hebben .

Naast deze gestructureerde activiteiten zou een kleuter één tot meerdere uren per dag ongestructureerde activiteiten (of vrij spel) nodig hebben zowel indoor als outdoor. Hij zou nooit langer dan één uur inactief (sedentair) mogen zijn, behalve voor het slapen.

Uit onderzoek blijkt dat deze normen helemaal niet worden bereikt. Gedurende de lessen bewegingsopvoeding staan de kleuters meer dan de helft van de tijd stil. Maar ook thuis zijn de meerderheid van de kleuters verre van actief. Op een weekdag kijkt een kleuter thuis gemiddeld 74 minuten naar de televisie, buiten spelen beperkt zich tot slechts 16 minuten. In het weekend zit een kleuter meer dan twee uur per dag achter het scherm en speelt hij ongeveer drie kwartier buiten. Uiteraard zijn dit gemiddelden.

De meest doeltreffende manier om kleuters tot meer bewegen aan te zetten, is zelf meedoen als volwassene. De rol van de ouders is hier primordiaal . Een gezonde, actieve levensstijl van de ouders heeft een positieve invloed op het jonge kind.

4. Aanleren van specifieke sporten

Rond de leeftijd van 5 jaar bevindt het kind zich in een “grijze zone” waar het al dan niet voldoende ontwikkeld is om naar een specifiek sport over te gaan. Belangrijk hierbij is niet vooruit te lopen op de ontwikkeling van het kind!

Een belangrijke factor bij de motorische ontwikkeling is de ruimteperceptie. Het kind percepieert de ruimte eerst uitgaande van zichzelf, nadien vanuit anderen of objecten. Hiermee dienen we rekening te houden bij het bewegen en meer specifiek bij het aanleren van sportdisciplines (zoals bv tennissen). Naast de algemene ruimte bestaat er ook de persoonlijke ruimte. Dit is de maximale plaats dat een persoon inneemt in de ruimte (tot waar armen en benen reiken). De persoonlijke ruimte beweegt zich in de algemene ruimte Deze kennis, ervaring is nog onvoldoende ontwikkeld bij het jonge kind..

De romp is het centrum van het lichaam, beweeglijk maar ook vast, begrensd door schouders en bekken. Een goed bewustzijn van de romp zorgt voor een goede stabiliteit en een verder goed bewegingsbereik. De romp wordt beheerst door bewegingsspiereen waarvan de innervatie gebeurt op het ogenblik dat we de spieren gebruiken. Zo beweegt een kind. De romp wordt eveneens beheerst door houdingsspiereen waarvan de innervatie gebeurt alvorens het gebruik van de spieren .Hiervoor is **perceptie** en stabilisatie nodig. Na deze bewustwording kan je een correct bewegingsbereik verkrijgen. Stabilisatie en bewegingsbereik gaan hand in hand. Zonder een goede stabilisatie van de romp kan je je extremiteiten niet correct gebruiken. Dit kan het kind van 5 jaar nog onvoldoende. Vandaar de moeilijkheid en het afraden van te vroeg specifieke technieken aan te leren.

De belangrijkste perceptie modaliteiten zijn het visuele en kinesthetisch systeem. Visie geeft info over ruimte en tijd , terwijl kinesthetisch beschreven wordt als “de kennis” van het lichaamsnetwerk dat info geeft over lichaamsbewegingen zonder referentie naar auditieve of visuele “cues”. Het kinesthetisch systeem ontvangt sensorische input van receptoren zich bevindend in spieren, pezen, gewrichten en vestibulair systeem (evenwicht). Beide systemen zijn nog onvoldoende ontwikkeld bij een kind van 5 jaar.

□ **Perceptie** slaat op de gebruikte processen om sensorische informatie, komende van de externe en interne omgeving, te verzamelen en te interpreteren.

Sensorische input= stimuli: licht, geluid, tast, geur, smaak. Deze input worden omgezet in zenuw impulsen door visuele, auditieve, kinesthetische, tactiele, geur en smaak receptoren. Hier gebeurt de perceptie. De informatie wordt geïnterpreteerd, gebaseerd op verleden (geheugen) en cognitieve analyse van de gekregen informatie. Ze wordt telkens geïntegreerd bij andere informatie komende van verschillende perceptie modaliteiten. Dit vormt de basis van een aangepast motorisch antwoord.

De bewegingen uit het dagelijkse leven en uit het beroepsleven hebben we geleidelijk onder controle gekregen. Doch allen zijn ze gebaseerd op de ontwikkeling van basisvaardigheden. Inzicht in de ruimte, ontwikkeling van het lichaamsplan, vlotheid, precisie en snelheid van bewegen, zijn het gevolg van een normale psychomotorische ontwikkeling gedurende de eerste levensjaren.

Voldoende bewegingskansen en de nodige stimulatie geven om zich te ontwikkelen, zijn dus primordiaal. Gedurende de zes eerste levensjaren worden basis - en complexe vaardigheden geoefend onder vorm van algemene dynamische coördinatie met en zonder materiaal. Pas wanneer deze basis voldoende ontwikkeld is, kan de bewegingsopvoeding meer specifiek gericht worden naar een welbepaalde sportdiscipline. Te vroeg beginnen met trainen van een sportdiscipline, waar alle beweging gefocust wordt op dit sport is onnodig. Dit kan vanaf de leeftijd van zeven / acht jaar. Vrij spel, activiteiten gericht op de algemene dynamische coördinatie, het ontwikkelen en/ of ondersteunen van basisvaardigheden zijn echter onmisbaar en dit vanaf jongs af aan.

Tot slot voeg ik hieraan nog een korte tekst over schoolrijpheid waaruit het belang van de totaalontwikkeling (dus ook motorisch) blijkt.

5. Schoolrijpheid. Van 3de kleuterklas naar 1ste leerjaar

Schoolrijpheid is de fase waarin een kleuter rijp is om naar de lagere school te gaan. Hij heeft een zeker ontwikkelingsniveau bereikt voor verschillende vaardigheden die nodig zijn bij het schools leren. Deze vaardigheden zijn motorisch, cognitief, sociaal en emotioneel van aard.

Elk jonge kind doorgaat een spontane biologische en motorische rijping waarbij hij vaardigheden ontwikkelt in interactie met zijn omgeving. Deze ontwikkeling gebeurt in fases: de ontwikkelingsfasen. Het is niet voldoende om deze ontwikkelingsfasen gewoon te overlopen. Elke fase moet echt beleefd en doorleefd worden om de daaraan gekoppelde vaardigheden te ontwikkelen. Vaardigheden worden dus geleerd over bepaalde periodes en niet op een bepaald tijdstip en zijn eigen aan het kind. Zo ook wat betreft de schoolrijpheid. Het moment van schoolrijpheid ligt voor elk kind anders, maar algemeen kunnen we het situeren tussen de leeftijd van vijf en zeven jaar.

Sommige kleuters zijn dus schoolrijp om vijf jaar, anderen pas om zeven. Sommige kleuters evolueren continu, anderen dan weer sprongsgewijs met stagnerende tussenfasen. Ons schoolsysteem legt echter een tijdstip vast waar kinderen naar het eerste leerjaar gaan. Dit zorgt regelmatig voor allerlei (leer)problemen die zich vrij snel maar ook op latere leeftijd kunnen uiten.

Niettegenstaande het merendeel van de kleuters de overstap probleemloos doen, stellen we vast dat ongeveer 5% ervan na de kleuterklas onderwijsvertraging heeft (jaar overdoen of brugklas) en 20% problemen met schoolrijpheid hebben. Dit is meer dan vroeger.

Welke zouden de oorzaken kunnen zijn?

De gegeven aandacht op school, de betere observatie en begeleiden van jonge kinderen liggen zeker aan de basis. Toch voegen zich er een paar minder positieve oorzaken aan toe:

- De gelegde prestatiedruk op het kind is te groot en hierdoor ontwikkelen ze een tekort aan succeservaring
- Kinderen worden overvloedig door allerlei stimuli en informatie waarvoor ze nog onvoldoende ontwikkeld zijn
- Bewegen en lichamelijke opvoeding worden nog steeds als bijkomstig gevonden
- Kinderen bewegen onvoldoende
- Ouders hebben het druk en zijn zowel kwalitatief en kwantitatief minder bezig met hun kinderen. Kwaliteit **en** kwantiteit zijn **beiden** nodig

Welke zijn nu de voorwaarden voor schoolrijpheid ?

Deze lineaire vraag kunnen we, gelukkig maar, niet- lineair beantwoorden, gezien het kind in zijn totaalontwikkeling moet bekeken worden. Zoals hoger gesuggereerd , is schoolrijpheid geen momentopname en een kind kan niet schoolrijp gestoomd worden voor een bepaald tijdstip. Wel kan je het ondersteunen in zijn ontwikkeling door zich aan te sluiten bij zijn leefwereld en het kansen voor verder ontwikkeling te geven.

Zowel kind eigen factoren als omgevingsfactoren spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van de schoolrijpheid. Het kind leert, speelt naargelang zijn persoonlijke mogelijkheden en heeft een eigen

mening over het schoolgebeuren. Deze mening kan zowel verbaal als non- verbaal worden geuit. Daarnaast heeft de school een visie op opvoeden en leren en zorgt ervoor dat een kind kan, mag spelen en waarnemingsgericht leren. Ook de ouders hebben een visie op opvoeden, spelen en leren. Communiceren tussen ouders en school is dus noodzakelijk. De rol van de ouders is even belangrijk als de rol van de school. Kind, school en ouders worden daarnaast beïnvloed door onze maatschappij. Deze laatste heeft eveneens een visie over ontwikkelen, opvoeden, spelen, leren en presteren. Hieruit kunnen we concluderen dat schoolrijpheid een interactief gebeuren tussen kind, leerkracht (school), ouders en maatschappij is, met elk zijn verwachtingen

Belangrijke voorwaarden van schoolrijpheid liggen op cognitief, motorisch en dynamisch- affectief vlak. Dit zijn algemene voorwaarden. Daarnaast staan specifieke voorwaarden die nodig zijn voor het leren lezen, schrijven en rekenen.

Verstandelijke begaafdheid (intelligentie) en motoriek zijn basisvoorwaarden Beide verdienen dezelfde aandacht Te vaak wordt er nog onvoldoende aandacht geboden aan de ontwikkeling van de motoriek of de aandacht teveel gevestigd op de fijne motoriek en meer bepaald de grafomotoriek. Nochtans zijn een goede kennis van het lichaamsschema, ruimtebegrippen, oriëntatie in de ruimte, tijdsbegrippen,- allen zaken die we via grote motoriek leren-, onontbeerlijk voor het overstappen naar het 1ste leerjaar.

Intelligentie mag niet verward worden met schoolrijpheid. Een verstandig kind van vijf jaar zal wel kunnen lezen, maar beheerst andere vaardigheden zoals concentratie, zelfredzaamheid... onvoldoende om schoolrijp te zijn. In onze maatschappij, waar het presteren een belangrijke plaats inneemt, nemen cognitieve vaardigheden soms een te grote plaats in ten koste van andere vaardigheden. Dit kan een kind niet volhouden!

Op cognitief vlak moet een kind, naast voldoende intelligentie, kunnen objectiveren, differentiëren, symboolbewust zijn, eenvoudige oorzaak en gevolg verbanden kunnen leggen, ruimtelijk inzicht en tijdsbesef hebben alsook een goede taalontwikkeling om schoolrijp te zijn.

Op dynamisch- affectief vlak moet het kind vaardigheden zoals taakgerichtheid, concentratievermogen, zelfredzaamheid, ervaringsgericht leren, bewust en doelgericht handelen, zelfvertrouwen, probleemoplossend handelen, zich in een groep kunnen aanpassen, samenwerken, voldoende ontwikkeld hebben..

Specifieke voorwaarden completeren het hele plaatje over schoolrijpheid. Deze hebben rechtstreeks verband met de leerinhoud van het 1ste leerjaar: schrijven, lezen, rekenen. Zo moet de kleuter bvb een goede schrijfhouding kunnen nemen, een goede pengreep gebruiken , geautomatiseerde schrijfbewegingen zoals lussen kunnen maken, kunnen tellen en terugtellen, classificeren en ordenen, zich ervan bewust zijn dat gesproken taal kan omgezet worden in symbolen, klanken kunnen herkennen,

Uit dit alles kunnen we afleiden dat schoolrijpheid een complex en moeilijk te definiëren gegeven is. Schoolrijpheid is maar een benaming en over de exactheid van de term zullen we het niet over hebben. Schoolrijpheid is immers veel meer dan een term.

Soms zijn een goede observatie en de idee dat we ons over het kind maken onvoldoende elementen om de schoolrijpheid van een kind te bepalen. De idee van de ouders en dat van de leerkracht over een kind kunnen soms zeer uiteenlopend zijn. Ouders hebben soms een onvoldoend totaalbeeld van hun kind. Ze observeren het in een thuissituatie en hebben niet direct zicht op alle factoren die belangrijk zijn voor schoolrijpheid. Ze refereren soms naar hun kindertijd, of wat ze zelf niet goed kunnen om zich een idee te vormen over hun kind. " Ik kan zelf niet tekenen" en dus hechten ze geen belang aan het feit dat hun kind dit niet graag doet. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat wat een kind kan afhankelijk is van zijn aanleg en de stimulatie uit de omgeving.

De kleuterjuf en de leerkracht lichamelijke opvoeding observeren het kind meer in een groepssituatie. Ze kunnen vergelijken met andere kleuters in eenzelfde situatie. Zij weten ook wat het kind kent, kan of zou moeten kunnen om naar het eerste leerjaar over te stappen.

Ouders en school kunnen dus een verschillend beeld van het kind hebben. Communicatie tussen beide vervolledigen de idee van het al dan niet schoolrijp zijn van de kleuter, helpt bij misverstanden of tekort aan kennis, onderkent het belang van het kind die de voornaamste actor blijft. Kinderen merken wat wel en nog niet goed gaat en gaan naargelang hun aanleg en stimulatie handelen. Sommige kleuters zullen blijven oefenen op wat nog niet goed gaat, anderen zullen het gewoon uit de

weg gaan. Soms is de prestatiedruk te groot, wil de kleuter naar het 1ste leerjaar omdat het zo hoort, maar heeft elke dag buikpijn of iets dergelijks.

Het is dus belangrijk van te luisteren naar de idee, het gevoel van het kind. Wil de kleuter wel naar de "grote school"? Wil hij liever nog wat spelen? Kent hij de "grote school"? Kwam hij voldoende in contact met het 1ste leerjaar?

Bij twijfel is het nuttig de schoolrijpheid te meten aan de hand van een schoolrijpheidstest. Bedoeling is te meten wat een kind kan en waarmee hij nog moeilijkheden mee heeft. Het is een objectieve meting, die je in staat stelt om effectieve beslissingen te nemen. Met zo een test voorspel je de kans dat een kleuter al dan niet zal slagen in het eerste leerjaar. Een toets is echter een momentopname en schoolrijpheid kan je moeilijk in een momentopname weergeven. Hij meet enkel wat de toets omvat. Vaak zijn het overwegende cognitieve vaardigheden en is er totaal geen oog voor het motorische of socio- affectieve. Hij beantwoordt ook aan normeringen en jonge kinderen worden zo al zeer snel in categorieën verdeeld. Ontwikkeling van kinderen is moeilijk te meten, omdat de ontwikkeling van elk kind anders en wisselvallig is en onmogelijk in één rijpingstest samen te vatten. De test geeft wel, indien hij goed uitgewerkt is, een uitgangspunt van waaruit verder kan gewerkt worden. Hij mag in geen geval aanzien worden als een beoordeling van de ouders of school.

Literatuur:

- Laura E. Berk 2004 Infants, children and adolescents
Mijna Hadders- Algra , Tineke Dirks 2000 De motorische ontwikkeling van de zuigeling
SIG 2000 met teveel vallen en opstaan.
Kleuters veilig oversteken Kleutervolgsysteem Sig 2005
M.Vallaey en G.Vandromme , 1997 Psychomotoriek bij kinderen
Peabody Developmental Motor Scales (PDMS-2) , 2000
Gallahue, 2006 Understanding motor development: infants, children, adolescents, adults.
J. Simons, 2004 Inleiding tot de psychomotoriek
R.Paoletti, 1999, Education et motricité
Marc Litière, 2004 Juf, mag ik overvaren?
K.M. Haywood, 2005 Life Span Motor Development
Wouter Cools, 2010 Flemish preschool children's fundamental movement skill performance in relation to individual and family correlates